

Петро КАРТАВИЙ

СВІТ ОСИРОТИЛИХ ДІТЕЙ: КРІЗЬ БІЛЬ І МІФИ – ДО СПРАВЖНОСТІ

Петро КАРТАВИЙ

СВІТ ОСИРОТИЛИХ ДІТЕЙ: КРІЗЬ БІЛЬ І МІФИ – ДО СПРАВЖНОСТІ

Есе про дитячі будинки мовою документів та
в спогадах вихованця, доповнених віршами і фото

Суми
Видавництво «МакДен»
2011

Із матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ)
(виписки із документів)

Постанова №__ Ради Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У
«__»_____ 1943 року

Про організацію допомоги дітям-сиротам, батьки яких загинули в боях з німецькими окупантами, замордовані та розстріляні фашистськими загарбниками під час окупації районів УРСР.

Внаслідок фашистських господарських звірств і грабіжу, розстрілів і знущань над радянськими громадянами в містах і селах УРСР, що були тимчасово окуповані німецькими загарбниками, лишилось багато дітей-сиріт, батьки яких замордовані, розстріляні німецькими катями або загинули в боях з німецькими фашистами.

Дитячі будинки, що існували в окупованих районах були кинуті напризволяще, діти були роздягнені, голодні, захворілі трахомою, чесоткою та іншими пошесними хворобами. Кращі приміщення дитячих будинків зруйновані, майно і господарство пограбовано.

Щоб в найкоротший строк ліквідувати безпритульність, створити належні побутові, культурні і санітарно-гігієнічні умови в дитячих будинках, Рада Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У постановляють:

1. Зобов'язати голів виконкомів обласних і районних Рад депутатів трудящих і обкоми КП(б)У Ворошиловградської, Харківської, Сталінської, Сумської, а також всіх областей, що звільняють від німецьких окупантів, негайно виявити всіх дітей-сиріт і влаштувати їх на патронат, усиновлення чи в дитячі будинки.

2. Зобов'язати Нарком освіти УРСР т.Тичину П.Г.

а) до 1-го квітня 1943 року скласти план розгортання мережі дитячих будинків в районах, звільнених від фашистських окупантів;

б) подати до 1-го квітня 1943 року пропозиції про трудове навчання дітей в дитячих будинках, про створення майстерень і допоміжних господарств при дитячих будинках;

в) забезпечити дитячі будинки адміністративним та педагогічним складом.

3. Зобов'язати голів виконкомів надавати всебічну допомогу дитячим будинкам в створенні допоміжних господарств (городництва, бджільництва, садівництва) та майстерень (швацької, кравецької, слюсарної, теслярної) шляхом виділення землі (від 10 до 30 га), тяглової сили, корів, свиней, реманенту, обладнання, засівного матеріалу та сировини... (далі в постанові ще 6 пунктів – автор)

ЦДАВОВУ Ф. Р-2, оп. 7, сп. 612, арк. 86

*Постанова №__ Ради Народних Комісарів УРСР від
«__» _____ 1944 року
Про організацію спеціальних дитячих будинків у Сталінській,
Полтавській, Сумській, Чернігівській, Дніпропетровській та
Запорізькій областях УРСР*

Відповідно до розпорядження Ради Народних Комісарів СРСР № 21912-р від 7 грудня 1943 року Рада Народних Комісарів УРСР постановляє:

1. Зобов'язати голів виконкомів Сталінської, Полтавської, Сумської, Чернігівської, Дніпропетровської та Запорізької обласних Рад, депутатів, трудящих та Нарком освіти УРСР (тов. Тичину П.Г.) до червня 1944 року організувати спеціальні дитячі будинки на 7000 дітей в тому числі:

В Сталінській області на 1700 дітей

В Полтавській області на 1400 дітей

В Сумській області на 1200 дітей

В Чернігівській області на 700 дітей

В Дніпропетровській області на 1000 дітей

В Запорізькій області на 1000 дітей

2. Зобов'язати виконкоми обласних Рад депутатів трудящих:

а) до 1-го квітня виділити та закріпити для спеціальних дитячих будинків відповідні приміщення, відремонтувати їх та забезпечити меблем й потрібним господарським інвентарем.

б) організувати в 1-му кварталі цього року при кожному спеціальному дитячому будинку підсобні господарства, виділивши для цього необхідні земельні площі.

в) організувати в 1944 році при кожному спеціальному дитячому будинку майстерні для професійного навчання вихованців.

3. Зобов'язати Нарком торгівлі забезпечити спеціальні дитячі будинки продуктами харчування...

(далі в постанові ще 2 пункти про здоров'я та промтовари – автор)

ЦДАВОВУ Ф. Р-2, оп. 7, сп. 1547, арк. 4

Всього на 15 грудня 1944 року, за даними переобліку, виявлено 125409 дітей-сиріт проти 91000 дітей-сиріт на 01.08.1944.

З виявленої кількості дітей влаштовано.

1. Дитячі будинки – 32773

2. На індивідуальний патронат – 51634

3. На колгоспному патронаті – 2301

4. Усиновлено – 3232

5. Взято на опіку – 17781

6. Трудовлаштовано – 6408

Всього таким чином не влаштовано на Україні 11280 дітей, але ці діти живуть у своїх родичів, з якими ще не складені угоди на патрунування дітей.

ЦДАВОВУ Ф. Р-2, оп. 7, сп. 1549, арк. 77

Мережа та контингент дитячих будинків Мін. Освіти УРСР
Фактичний ріст контингентів дитячих будинків за ці роки характеризується такими даними.

Роки	I Кількість I Дітей I 3 них I Дітей I I д/буд. I в них I спец. д/буд. I в них			
1.12.1943	95	8457	—	—
1.1.1944	140	22400	17	3457
1.1.1945	359	32729	52	7342
1.1.1946	490	51966	146	19616
1.1.1947	533	74922	158	23449

Крім того, влаштовано на виховання в населення порядком патронату опіки та всиновлення – 114720 дітей-сиріт.

ЦДАВОВУ Ф. Р-2, оп. 7, сп. 5595, арк.. 195 – 196

Мережа дитячих будинків Сумської області

*Справка (Сумского исполкома обл. Совета) 26 мая 1948 года
о ходе выполнения постановления СМ УССР № 235 от 10 марта
1948 года*

*«Про заходи по ліквідації дитячої безпритульності та
бездоглядності»*

*По состоянию на 1-е мая в области имеется 42 детских дома с общим
количеством 6230 детей.*

Из общего количества 42 детских домов имеется:

Спецдетдомов 8 с количеством детей 1666

Обыкновенных 30 с количеством детей 4044

Санаторных 1 с количеством детей 108

Школ-интернатов 3 с количеством детей 312

Детей на патронате в области 5200 человек.

ЦДАВОВУ Ф. Р-2, оп. 7, сп. 7279, арк. 246–247

У документах 1944–1966 років (архів Управління освіти і науки Сумської облдержадміністрації) згадуються дитбудинки, а жирним виділено кращі: Атинський, Буймерівський, Вирівський, Ворожбянський, Глинський, Глухівський, Гребеніківський, Дубов'язівський, Жолдачівський, Іванівський (Правдинський), Кириківський, Комишанський,

Конотопський, Кролевецький спеціальний, **Куземинський спеціальний**, Лебединський спеціальний, Лебединський № 2, Лебединський № 3, Лифінський, Лутищанський, Миропільський, Низівський, Ново-Січанський, Олександрівський, **Охтирський спеціальний**, **Охтирський № 2**, Підставський, Піротчинський, Путивльський спеціальний, **Путивльський № 2**, Річанський, Роменський № 1, Роменський № 2, Роменський № 3, Семеренківський, Середино-Будський спеціальний, Степанівський, Сумський, Тростянецький спеціальний, Тростянецький № 2, Угроїдський, Хухрянський, Шалигінський, Юнаківський спеціальний.

У Сумському обл. відділі народної освіти життєдіяльність дитбудинків забезпечував сектор із 3 чоловік.

Юнаківський дитячий будинок: 1939–1966 роки

Село Юнаківка знаходиться на трасі Київ-Суми-Курськ. Заснували село 1685 року козаки з Волині, очолювані сотником Юноком. У селі народився бандурист Євген Михайлович Панченко та бували поет Тарас Шевченко і актор Михайло Щепкін. На початку 20 століття село мало три церкви, кілька лавок, ткацьку фабрику, пошту, телеграф, базари, де відбувалось 4 ярмарки на рік.

Юнаківка у 20-ті роки ХХ століття була центром однойменного р-ну. До 1957 року село підпорядковувалось Миропільському р-ну, а в 1957–62 роках – Хотінському р-ну Сумської області. Тоді у Юнаківці функціонували автоколона, МТС, млин, олійня, нафтобаза, дільнична лікарня, а в середній школі навчалось біля 600 учнів. 1962 року село приєднали до Сумського р-ну, що призвело до зменшення його виробничого потенціалу.

Дитбудинок розпочав свою діяльність 1939 року під керівництвом Петра Ананченка, коли частину вихованців розформованого дитячого містечка в Охтирці перевели до Юнаківки. У 1941 році директор Сумського педінституту з дружиною евакуювали дітей у село П'янково Зайковського р-ну Свердловської області.

Після визволення Сумської області для дітей, батьки яких загинули на фронті, у 1944 році створили 8 спеціальних дитбудинків, і серед них – Юнаківський.

Жирним виділено корпуси, що збереглися

The diagram shows a farm layout with the following elements:

- Buildings:** Eight numbered rectangular buildings are arranged within a dashed boundary. Building 1 is at the top left, followed by 2, 3, 4, 5, 6, 7, and 8 at the bottom left. Building 6 is a small square, while the others are rectangles of varying sizes.
- Orientation:** A dashed line with an arrow at the top left indicates the direction towards the North.
- Surrounding Features:**
 - To the left of the main building complex is a dashed circle representing a pond.
 - To the right of the main complex is a dashed line representing a fence or boundary.
 - Below the fence line, there are two rectangular areas labeled "Підс. госп." (Subsistence economy) and "Сад" (Garden).
- Other:** A small box with the number 9 is located at the bottom left of the diagram.

A black and white photograph showing two small, single-story houses with gabled roofs. The house on the left is a simple wooden structure with a chimney. The house on the right is similar but has a sign above its windows that reads "W. H. BROWN". Both houses are surrounded by bare trees and a fence line, suggesting a rural or frontier setting. The ground is covered with patches of snow or frost.

Корпус дівчат і піонерський клуб (праворуч)

Центральний корпус

Корпус, де були духовий оркестр, швацька майстерня, ізолятор

Голуб'ятня

Корпус хлопців

На 1.01.1945 року в спецдитбудинку було 40 посад працівників. На 10.11.1947 р. – 63 посади.

Список директорів

У дужках дати прийому-звільнення

Ананченко Петро Олександрович (1939–1941 роки)

Власенко Костянтин Миколайович (3.4.44–21.2.45)

Хоменко Єлизавета Юхимівна (т. в. о. 21.2.45–27.4.45 та 21.5.45–30.11.45)

Токарев Павло Максимович (27.4.45–21.5.45)

Гудилін Олексій Дмитрович (30.11.45–27.8.46)

Список заступників директора по навчальній частині (завучі)

Грабченко Марія Олексіївна (т. в. о. 3.5.44–26.7.44)

Хоменко Єлизавета Юхимівна (26.7.44–15.12.46)

Педагогічні працівники

Список вихователів

Більшість вихователів – жінки, які по-материнськи опікувалися дітьми, але впоратися з групою у 30 вихованців складної долі було непросто. Потенціал Юнаківки невеликий, тому педагогів надсилали з інших місць. У документах знайшлося 116 прізвищ вихователів дитбудинку. Багато з них працювали тимчасово, тому в списку є лише ті, хто працював

постійно, хоча б півроку. Жирним виділено прізвища вихователів, що перебували на посаді більше 10 років.

Абаніна Лідія Йосипівна (3.5.44–3.7.50; 21.1.55–29.9.61)

Бойко Таїсія Василівна (3.5.44–25.4.50; ?–30.11.52)

Зайченко Микола Сергійович (3.5.44–18.2.46)

Клейман Лідія Михайлівна (3.5.44–26.3.47)

Соколова Олександра Юріївна (3.5.44–2.1.49)

Тюхіна Мар'я Ксенофонтівна (дошк. відділ 3.5.44–1.1.46)

Шаповал Лариса Миколаївна (3.8.44–18.9.46)

Зайченко Антоніна Олексіївна (1.4.45–24.8.46)

Дроздова Валентина Василівна (1945–6.8.47)

Толдіна Надія Лазарівна (5.7.45–24.9.47)

Шевченко Мотрона Іллівна (4.9.45–1.10.46)

Гудиліна Євдокія Антонівна (10.12.45–24.8.46)

Вихованці дитбудинку

Наказом № 26 від 2 червня 1944 року прийнято у Юнаківський спец-дитбудинок 47 дітей-сиріт, направлених Миропільською районною Радою депутатів трудящих. Наказом № 27 від того ж числа прийнято ще 3 вихованці із Хотінського району.

На 1.01.1945 р. у дитбудинку виховувалось 142 чол. На 1.01.1946 р. – 163 чол.

Директори Юнаківської середньої школи

Власенко Костянтин Миколайович – до війни

Воскобойник Марія Семенівна – 1944 рік

Чмут Поліна Василівна – 1945 рік

Пономаренко Яків Кузьмич – 1945–47 роки

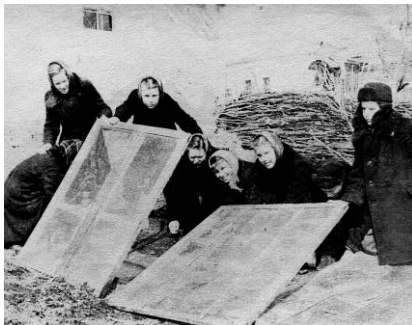
Підсобне господарство

У повоєнні часи підсобне господарство дитбудинку відіграло важливу роль, бо в державі було сутужно з харчами, більшість яких розподілялась за продовольчими карт-ками. У перші роки співробітники сіяли, жали і молотили зернові, а потім пекли хліб для вихованців. У дитбудинку було 11 гектарів землі біля села, де, крім зернових, вирощували баштові та овочі, які прополювали вихованці, приходячи літом з табору. На господарському дворі розводили свиней, кролів, птахів. Там же була стайня для коня. Підсобне господарство свою продукцію продавало дитбудинку за закупівельними цінами.

Вихователь і вихованці на полі

Юннати-господарники

Про автора книги

Петро Васильович Картавий народився 19 листопада 1946 року в селі Полошки Глухівського р-ну на Сумщині. З 1960 по 1962 рік виховувався у Юнаківському дитбудинку. У 1962–72 роках проживав у Криму. Інженер, 1971 року закінчив Севастопольський приладо-будівний інститут, де відвідував концерти авторської пісні (АП). Працював у Білій Церкві та Києві, а з 1976 року живе в Сумах, де з 1977 року започаткував традицію проведення бардівських концертів. Зустрічався із засновниками жанру АП Б. Окуджавою та В. Висоцьким. Інструктор з туризму, був головою обласної федерації туризму. Заснував клуб книголюбів «Ікар» та КАП «Булат», фестивалі АП «Булат» та «Українська Хвиля». 2008 року провів Північний відбірковий тур до фестивалю «Срібна підкова». Координатор 3-х Всеукраїнських фестивалів АП (1993, 1996, 1999 роки). Співпрацював з організаторами фестивалів у Житомирі, Івано-Франківську, Кривому Розі, Сколе. Ділиться накопиченим досвідом, підтримуючи авторів-виконавців. Написав брошуру «Авторська пісня – як явище культури». Із 1998 року видає інформаційний бюлетень АП України, де опублікував десятки статей з проблем авторської пісні. Автор книги «Сучасна українська авторська пісня» (видавництво «МакДен», Суми, 2009 рік). У 2010 році прийнятий до громадської просвітницької організації «Паліцинська академія».

Координати для зв'язку: вул. Інтернаціоналістів, 22, кв. 376, Суми, індекс 40034, телефон 0542 606–310, ел.пошта p_karta@ukr.net, p_karta@mail.ru. Сайт бюлетеня <http://www.bardlitopys.sumy.ua/>